

Sauerland in cijfers

2

UNESCO-Werelderfgoederen in deze gids: het Nationalpark Kellerwald-Edersee en het Bergpark Wilhelmshöhe in Kassel.

3-4

uur rijden is het van Utrecht of Brussel naar Sauerland.

15

documenta's vonden tot dusverre plaats in Kassel; de 16e volgt in 2027.

17

stuwmeren telt Sauerland. De vijf grootste zijn de Möhnese, de Sorpese, de Diemelsee, de Hennesee en de Biggesee.

33

wisenten werden in 2020 in de Wisent-Wildnis geteld.

154

km is de Rothaarsteig, tussen Brilon en Bad Berleburg; hoogste punt ligt op 838 m, het laagste op 226 m.

160

m klimmen en klauteren aan één stuk: AVENTURA in Medebach is het langste speeltoestel van Europa.

200

luchtballonnen – soms nog een paar meer – stijgen er op tijdens de Montgolfiade van Warstein; daar komen 200.000 bezoekers naartoe.

650

m is de Jump Line, een van de 13 trails in het Bikepark Winterberg; met hip en haaievin.

843

m is de hoogte van de Langenberg, bij Willingen. De Kahler Asten bij Winterberg blijft daar 2 m onder.

1400

m lang is de Ettelsberg-kabelbaan en hij overbrugt daarmee een hoogteverschil van 237 m.

3000

km lang is het fietsnetwerk van Sauerland – met volop afwisseling.

12 500

inwoners telt Winterberg. In Kassel wonen ruim 200.000 mensen. Maar over de hele linie is Sauerland heel dun bevolkt.

70 000

flessen per uur gaan er over de band van Warsteiner.

400.000.000

jaar geleden bevond zich tussen het huidige Ruhrgebied en Kassel een enorme oerzee.

800
jaar oud zijn sommige
verwrongen eiken op de
steile wanden langs de
Edersee.

Het kompas van Sauerland

15 manieren om je onder te dompelen in de streek

3

Onderaards paradijs – Sauerlands grotten

In Sauerland zijn meer dan 1000 grotten ontdekt. Slechts een klein gedeelte is voor publiek toegankelijk. De basis werd 300-400 miljoen jaar geleden gelegd door het warme, zuurstofrijke zoutmeer dat Sauerland toen bedekte.

Alhambra: bruidssluijer

Veruit het meest op bezoekers ingesteld is de **Attahöhle 1**: miljoenen bezoekers gingen je voor. Hier zie je een grote concentratie stalagmieten en stalactieten en sluiers van druppel voor druppel opgebouwde kalkfiguren. In 1907 werd dit gangenstelsel bij toeval ontdekt tijdens werkzaamheden in de steengroeve.

Bijna twee onderaardse kilometers voeren je langs het 'Alhambra': de geplooide rotssluiers lijken te wapperen. De gids wijst op ijsberen, orgelpijpen, en misschien ruik je de kaas die in een zijgang ligt te rijpen, bij een perfecte constante temperatuur van 9°C en een luchtvochtigheid van 95%.

Holenbeer

Als een pionier in het onderaardse: zo voelt een bezoek aan de **Heinrichshöhle 2**, in 1812 grondig door Heinrich von der Becke doorvorst. Desgewenst krijg je van de gidsen een diepgaande geologieles, voor kinderen wordt er een spannend tochtje van gemaakt. Een verrassend frisse kijk levert de led-belichting. Beroemd is de grot vanwege de in grote aantallen aangetroffen beenderen: zo staat er een compleet samengesteld skelet van een holenbeer en is er een grothyena gereconstrueerd. Levend zitten er nu nog vleermuizen, spinnen, kreeftachtigen en insecten.

Vlak bij de Heinrichshöhle ligt een bosgebied (12 ha) waar je een heftige geologische voorgeschiedenis bovengronds kunt zien: het **Felsenmeer**. Je loopt over houten vlonderpaden en trappen, langs en over omgewoelde rotsblokken en ravijnen.

Grottenleeuw en beer met baby

In 1864 verdween een hamer van spoorwegarbeiders en zo werd de **Dechenhöhle 3** ontdekt. Met grappen wijst de gids je op de preekstoel, het orgel, de mummie, een enorme palmboom en uiteenlopende etenswaren: allemaal het resultaat van tientallen duizenden jaren lang druppelen. Leeuwen en beren sleepten hun prooi de grot in en lieten er heel veel botten achter. Nu zitten er nog vleermuizen, spinnen en het grottenspook. In het museum staan reconstructies van de grottenleeuw en grottenbeer – met baby.

Adam en Eva

Naast Hotel Haus Recke in het Hönnetal bevindt zich de **Reckenhöhle 4**. Rondleidingen zijn er alleen op afspraak, in principe ga je op eigen gelegenheid circa 500 m door de grot; trek er ruim een halfuur voor uit. Adam en Eva in het paradijs en een kerstgroep staan er al eeuwenlang te staan. Er overwinteren vier soorten vleermuizen.

Concertzaal

Enorme afmetingen heeft de **Balver Höhle 5**: een toegang van 11 m hoog en 18 m breed brengt je in een 90 m hoge hal waar wel 2000 mensen in passen. En dat gebeurt ook geregeld. Er treden complete blaasorkesten op, theaterpodia en tribunes worden er opgebouwd en in cultuurarme tijden zijn er (rommel)markten. De in de ijstijden opgebouwde vruchtbare leemlaag waarmee de grot was gevuld, is er in het afgelopen millennium gevoelig door boeren uit geschept en op het land gelegd. Aldus ontstonden de holtes. Veel variëteit in rotsformaties is er niet. De omgeving leent zich uitstekend voor wandelingen.

Klein sprookjesland

Voor de aanblik van het slot Neuschwanstein hoeft je niet meer naar Beieren: dwergen zitten hier zonder sneeuwwitje en een olifant heeft er zijn oren een eindje verderop hangen. Dat zijn zo de verrassingen van de **Bilsteinhöhle 6**. In een laagdrempelig halfuurtje over het geplaveide pad met enkele trappen loop je er langs. De grotten bevinden zich in het vrij toegankelijke wildpark.

Karakteristieke gordijnformatie

Wild(park) zwijn in Bilstein

Stalagmieten en stalactieten in de Attahöhle

Kassel en het land van Grimm

Kassel is verreweg de grootste in deze gids beschreven stad. Eens in de 5 jaar is Kassel wereldnieuws in (moderne) kunstkringen, wanneer de documenta wordt gehouden, een 100-daagse manifestatie. Permanent zijn er musea met uiteenlopende thema's te bezoeken. En mis vooral niet het door de UNESCO als Werelderfgoed erkende

Bergpark Wilhelmshöhe, waar mensenhanden en natuur samenkomen. Omringende heuvels maken het een fijn gebied voor wandelaars – én voor wie zich laat meeslepen door sprookjes: de rivier de Weser en het mooie boslandschap vormden het decor voor verhalen van de gebroeders Grimm, die lange tijd in Kassel woonden.